NEDERLANDSCH-ROTTINEESCHE SAMENSPRAKEN

UITGEGEVEN DOOR

H. KERN.

Van de samenspraken, die onder de Sawuneesche bijdragen in D. XLI, p. 190—196 van dit tijdschrift zijn opgenomen, bestaat ook eene Rottineesche bewerking, welke hierachter wordt medegedeeld. Wie die vertaling vervaardigd heeft, is onbekend, maar zonder twijfel was het een inlandsch onderwijzer, die het Hollandsch goed machtig was. Trouwens uit onderscheiden brieven die ondergeteekende van Rottineesche onderwijzers af en toe ontvangen heeft, blijkt dat menigeen onder hen niet alleen onberispelijk, maar zelfs sierlijk Nederlandsch weet te schrijven.

Van dezelfde hand als de Nederlandsch-Rottineesche samenspraken is de Nederlandsch-Rottineesche woordenlijst, die hier mede den lezer wordt aangeboden.

Het dialect waarvan zich de schrijver in beide stukken bedient, is met geringe verschillen ¹ hetzelfde als dat hetwelk ten grondslag heeft gestrekt aan de door Niemann uitgegeven spraakkunst van Fanggidaej in deze Bijdragen XLI, p. 554 vgg., en aan de woordenlijst van Pello ² in Bijdr. XXXIX, 1 vgg., alsook in de spraakkunstige schets van Manafe in Bijdr. XXXVIII, p. 636 vgg. Naar hetgeen Niemann l.c. mededeelt, vertegenwoordigt het dialect door Fanggidaej gebezigd den tongval van Termanu; vergelijkt men wat Manafe over de dialectische verschillen op Rotti zegt, dan komt men tot de slotsom dat men in Termanu, Keka en Talae nagenoeg hetzelfde en in Baä en Lölö een slechts weinig afwijkend dialect spreekt. Aangaande de overige tongvallen zijn wij te gebrekkig ingelicht dan dat wij nu reeds zouden kunnen beproeven, den graad van

¹ Bijv. *kampa*, buffel, bij Fanggidaej en Pello *kapa*; *ai*, wij, elders *ami*; *ei*, gijlieden, elders *emi*.

² Zóó is de ware naam van den Rottineeschen onderwijzer.

verwantschap waarin ze onderling tot elkaar staan, eenigermate te bepalen. Voorloopig zou men de Rottineesche tongvallen in twee groepen kunnen verdeelen: dezulke die de klanken *r* en *l* bezitten, en de andere die alleen de *l* hebben. Tot de eerste groep behooren, volgens de gegevens bij Manafe, de tongvallen van Upao, Ringgou, Landu, Ti, Unale en Dela; tot de tweede de overige. Ten opzichte van 't behoud der *k* aan 't begin van een woord of tusschen twee klinkers, bijv. in *kò*, 2 ps. enk., *kèmi*, 2 ps. mv.; *ikaq*, visch, staat de taal van de gewesten Upao, Ringgou, Landu, Bilba, Diu, Lelenuk, Bokai op een ander standpunt dan de rest, doch met uitzondering van de drie eerstgenoemde hebben deze tevens eene jongere *l* voor *r*, bijv. in *lala*, paard, Jav. *djaran*. Vooralsnog schijnt het al- of niet voorkomen der *r* het beste shibboleth ter onderscheiding der groepen te wezen. De algemeene type der taal is op geheel Rotti dezelfde, zoodat de bewoners van verschillende deelen des eilands malkander zonder moeite verstaan, gelijk Manafe uitdrukkelijk verzekert.

In zake van spelling wijkt de onbekende, aan wien wij de N. R. samenspraken en woordenlijst te danken hebben in kleinigheden af van de door Manafe, Pello en Fanggidaej gevolgde. De aanwijzing der uitspraak geschiedt bij hem op de volgende wijze:

- o [kort] als in *däg*, *lëg*, *līg*, *köp*, *müg*.
- [lang] als in *dägen*, *lëven*, *Kō*, *përen*, *mūur*.
- o [stom] als in *tempëren*.

Deze opgave lijdt, zooals ieder terstond opmerken moet, aan licht verklaarbare, en daardoor gemakkelijk te verbeteren gebreken. Vergelijkt men wat Fanggidaej over de uitspraak mededeelt en wat Niemann l.c. daarbij aanteekent, dan kan men de bedoeling van den schrijver wel nagaan en zich eene ten naastenbij juiste voorstelling der uitspraak maken. Met zijne lange *a* bedoelt hij eenen klank overeenkomende met onze *a* in open lettergrepen, en men zal als regel kunnen stellen dat in 't Rottineesch elke *a* in eene opene, geaccentueerde lettergreep klinkt als de onze in het overeenkomstige geval. Daarentegen klinkt de *a* in elke niet geaccentueerde lettergreep kort; nu eens wordt dit door Manafe en onzen schrijver aangeduid door de schrijfwijze *ah*, dan weër laten zij de *h* weg. Het teeken *o* kan, ondanks de opgave, geen stomme letter aanduiden, want van een stomme *a*, *o*, *u* kan geen sprake zijn, en toch vinden wij in 't handschrift van den anonymus telkens die klinkers zoo van dat kapje voorzien. Zelfs boven eene *e* beteekent het kapje

niets anders dan wat Fanggidaej, Pello en Manafe met het kortheds- teeken te kennen geven, namelijk eene zeer korte *é fermé*. Overal nu, waar ik in het handschrift het omgekeerde kapje vond, heb ik het vervangen door het teeken van de Pëpët, hoewel dit in 't Rottineesch, het zij hier nogmaals gezegd, *niet* de waarde van onze zgn. stomme *e* en de Jav. *è* heeft. Etymologisch zal men in gevallen waar 't Javaansch een Pëpëtklank heeft, in 't Rottineesch nu eens eenvoudig *e*, dan weër hierachter, gelijk bij Fanggidaej en Manafe, *è* ontmoeten. In 't eerste geval rust de klemtoon op den klinker, in het tweede niet; dus *telu*, drie, met klemtoon op de *e*, uitgesproken als de Fransche *é fermé*, ofschoon men in 't Javaansch zegt *telu*. Zoo ook *beli* = O.-Jav. *wëli*, Mal. *bëli*; maar *hëdis*, ziekte, etymologisch = Jav. *pëdës*, Dajaksch *peres* ¹. Het korthedssteeken hetzij boven eene *e* of een anderen klinker duidt aan, dat de klemtoon valt op de onmiddellijk volgende lettergreep, waarmede de korthed of wel de verkorting van de vorige gepaard gaat.

Overal waar de anonymus het korthedssteeken gebruikt, heb ik het vervangen door den *accent grave*, want het is uit alles duidelijk dat de man bedoeld heeft den klank der Fransche *e ouverte* uit te drukken. Het door hem gekozen voorbeeld *leg* is niet geheel juist, hij had moeten nemen *gebed*, doch hoe zou hij het onderscheid tusschen de twee soorten van *è*, bijv. in *gebed* en *bed* gekend hebben, daar hem zeker geen zijner Hollandsche onderwijzers daarop ooit opmerkzaam heeft gemaakt? In gesloten lettergrepen heb ik het teeken van de *gravis* weggelaten, daar volgens onze spelling de uitspraak van zelf gegeven is.

Hier en daar heb ik, misschien noodeloos, om de spelling van den schrijver niet geheel op zijde te zetten, diens sluitende *ah* weergegeven met *a'*, nl. in *lupia'* ². In *bolih*, kunnen, heb ik de *h* behouden, omdat het woord eigenlijk in 't geheel geen Rottineesch, maar Maleisch is. Het woordje *ta*, niet, heb ik in navolging van het handschrift, nu eens *tā*, dan weër *ta* geschreven. Naar den aard van het Rottineesche klankstelsel heeft het woordje natuurlijk een gerekte *a*, wanneer het met klemtoon wordt uitgesproken, en een korte in het tegenovergestelde geval. Of en wanneer de ontkenning

¹ Pello spelt *hëdis*, e. vgl. Zijdelings wordt het hier beweerde dat de Rottineesche *è* als eene *é fermé* luidt, bevestigd door 't feit dat het hedendaagsche Rötë ontstaan is uit ouder Ròti.

² Daarentegen is *sioh*, negen, van het hs. steeds vervangen door *sið*, waarin de *ð* aan onze scherpkorte *o* beantwoordt; vgl. Niemann, l. c. p. 555. Pello spelt *sia*, waarin de *a* een gerekten *ò*-klank vertegenwoordigt, gelijk bijv. in 't Jav. *hāna*.

ooit in 't laatste geval verkeert, blijkt uit de stukken niet. Over 't algemeen is zooveel duidelijk dat het lengteteeken vaak geheel overbodig is en ook dat de samensteller niet altijd met zich zelve, noch met de andere autoriteiten overeenstemt. Zoo schrijft hij *lāò, lāo*, reizen, terwijl Pello en Fanggidaej *lāā* hebben. Wie van hen goed gehoord heeft, kan hier natuurlijk niet uitgemaakt worden. Het is volstrekt niet onmogelijk, dat de accentuatie in 't gebruik niet geheel vast is.

Ten opzichte van de woordenlijst valt op te merken, dat de samensteller er van de werkwoorden, die in de Nederlandsche kolom steeds in infinitiefvorm staan, op drieërlei wijze vertolkt. Nu eens geeft hij in 't Rottineesch den naakten stam, dan weêr den 3 ps. enk., gekenmerkt door 't voornaamwoordelijk voorvoegsel *na, n'*; eindelijk den stam voorafgegaan door *ta, t*. Voorbeelden van de eerste categorie zijn: *lao*, reizen; *hai*, afzetten; *tao*, doen; van de tweede: *natudul*, aantoonen; *naselu* antwoorden; van de derde: *takamuti*, lasteren; *tamanako*, stelen; *tisa*, dooden. In de gedrukte lijst zijn de werkwoorden der tweede soort zóó opgegeven als in 't handschrift; alleen heb ik dan in de Nederlandsche kolom er aan toegevoegd de aanduiding: 3 ps. enk. Daarentegen heb ik de *ta, t* overal weggelaten en vervangen door een streep, omdat het voorgevoegde *ta, t* alleen licht tot verwarring aanleiding kan geven. Bepalen wij ons tot de zooeven aangevoerde voorbeelden: *kamuti*, niet *takamuti*, is de stam, en wel een secundaire stam, bestaande uit *muti* en het prefix *ka*, een korteren vorm van *maka*, en gelijkwaardig met het in zooveel verwante talen voorkomende *maka, aka*, resp. *paka*. Vandaar dat het nomen actoris luidt *manamakamuti*, lasteraar¹; zoo ook van den stam *isa*, 3 ps. enk. *nisa*, n. act. *manisa*, dooder. Het werkw. stelen luidt in 't Rottineesch *manako* en *nako*, 't eerste geheel identisch met het Dayaksche *manakau*, het tweede met een korter gelijkwaardig prefix, ons wel bekend uit het Makassaarsch, Bugineesch, Javaansch, enz. De 3 ps. enk. is *namanako*. Wat kan nu den anonymus bewogen hebben de werkwoorden op drieërlei wijze te be-

¹) Ten onrechte houdt Fanggidaej (Bijdr. I. c. p. 566) *mana* voor een prefix. *Mana* vóór medeklinkers, doch *man* vóór klinkers, bestaat uit het verouderde vragend en relatief vnw. *ma* (vgl. Sumbasch), wie, en den 3 ps. enk. van 't werkwoord. Dus van *namakamuti*, (hij, zij) lastert, komt *ma-namakamuti*, wie lastert; van *nisa*, (hij, zij) doodt, stam *isa*: *ma-nisa*, wie doodt.

¹) Volgens de theorie van Fanggidaej is in *na*, enz. het prefix *a-* vervat. Dit is mogelijk, doch dan moet in *nisa*, hij doodt; *neu*, hij gaat heen, e. dgl. de *a* vóór de beginletter uitgevallen zijn.

handelen? Gaan wij te rade met het opstel van Manafe, dan zien wij dat ook deze drie soorten van werkwoorden onderscheidt: veranderlijke, onveranderlijke en dezulke die een hulpwoord vereischen. Die van de tweede soort geeft hij in stamvorm, de overige kenmerkt hij door een voorgevoegd *ta*, *t*. Het stelsel van den samensteller der woordenlijst komt in zooverre hiermede overeen, dat ook hij de onveranderlijke werkwoorden, d.i. dezulke die geen voornaamwoordelijken exponent aannemen, in stamvorm geeft, maar op welken grondslag zijne indeeling der twee overige categoriën, die bij Manafe beide *ta*, *t* vertoonen, berust, is niet recht duidelijk. Het schijnt dat zijne bedoeling geweest is alle veranderlijke intransitieven door *ta* aan te duiden.

Tot de eigenaardigheden van onzen schrijver — of van zijnen tongval — behoort het veelvuldig gebruik van *mp*, waar Pello en Fanggidaej *p* schrijven, bijv. *mpeda* voor *peda*; *kampa* voor *kapa*; ook soms *ngg* voor *g*, als in *nggasa*, gans, bij Pello *gansa*. In dit opzicht sluit hij zich aan bij de uitspraak van Manafe. Op zich zelf beschouwd zou deze eigenaardigheid ons niet het recht geven te besluiten dat 's mans tongval een andere is dan het Termanusch — men denke aan 't Javaansch — maar beschouwt men de zaak in verband met de opgaven van Manafe, dan komt men tot de gevolgtrekking dat èn Manafe èn de maker van de woordenlijst meer de uitspraak van Baä en Lôle, dan die van Termanu volgen. Intusschen is er geen scherpe grens. Manafe geeft vormen als *ai* en *ami*, *ei* en *emi* naast elkander, en in de woordenlijst worden *sampi* en *sapi* door elkaar gebruikt. Even inconsequent is onze schrijver in de onderscheiding van *ng* en *ngg*.

Om de bruikbaarheid der lijst te verhoogen, heb ik ettelijke woorden er aan toegevoegd, ontleend aan Pello, Fanggidaej en Manafe, met wier initialen men die toevoegsels gemerkt zal vinden.

NEDERLANDSCH-ROTTINEESCHE SAMENSAPRAGEN.

Waar zijt ge gisteren avond geweest?

Ik ben te huis gebleven om mijne vischnetten te herstellen.

Gij hebt vergeten bij N. N. een bezoek te brengen.

Neen, ik heb dat niet vergeten en heb N. N. dan ook meegedeeld dat ik te huis moest blijven.

Is uw zoontje nog altijd ziek?

Ja, de jongen heeft nog altijd koorts.

Gaat uw dochttertje naar school?

Ja, sedert Januari van dit jaar.

Gaat ge nu mede naar de pasar?

Ja, als ge wat op mij wilt wachten tot ik mijne netten en gereedschap geborgen heb.

Laat die zaken daar maar liggen, niemand komt toch daaraan.

Als ik die laat liggen, dan gaan de kinderen daarmede spelen en dan raken ze weg.

Haast u dan, want het is reeds negen uur.

Ik zal spoedig gereed zijn.

Hebt ge geld bij u?

Niet veel, mijn vrouw is met den sleutel van mijn kast reeds vroeg uitgegaan.

Afika' lèodaèna ò mèmè bè?

Au kăda uma akahia au dālangga.

Ò mafandèlè henin mu titinò N. N.

Tā, au tā afandèlè henin, dè au fè leu lafada N. N. āe au mesti kăda uma.

Ana manè-ma bei namahēdi?

Hei, kakanaka bei namahēdi seku-seku.

Ana fèò-ma neu sōda sò?

Hei, nèmè bula Januari teuk ia,

Ò lèo pasaka mu beki ia bōe?

Hei, tè nāu fbōe na mahāni au dei, fō ela au apēda heni au dālangga ma au bua lōanggala dei.

Ela buas sila lèmè ndia, esa tā neu taò sala bōe.

Makanenima ela sala lèmè ndia na kakanakāla hāi la sala fō lakaminak fō mompò sala.

Lai-lai fā dei, tè liū siò sò.

Au bāsa lai-lai ndia sò.

Ò muni doik bōe?

Tā nōuka, saongga neni au alamalingga ngēna, dè ana lăo sò.

Goeden morgen, hebt ge goed geslapen?

Dank u, vrij wel.

Hebt ge reeds ontbeten?

Ja, maar het eten smaakt mij niet, ik ben wat onwel.

Laten wij dan een wandeling maken, dit zal u goed doen.

Ik wil wel, maar ik ben bang dat wij spoedig regen zullen krijgen

Als ge dat denkt, dan zullen wij onze wandeling tot heden namiddag uitstellen.

Ik geloof dat het beter is.

Wilt ge een kop koffie gebruiken?

Gaarne, maar geef mij eerst een glas drinkwater.

Komt ge morgen bij mij 't middagmaal gebruiken?

Gaarne, maar ik kan dan niet lang blijven, want ik krijg gasten; zij komen uit het gebergte.

Zijn ze ook bekenden van mij?

Ik geloof wel dat gij die menschen kent.

Dan zal ik u naar huis brengen, om uwe gasten te ontmoeten.

Fafai malòlè, ò sunggu nò malòlè?

Malòlè neu ò, malòlè-ā bōe.

Ò mũa minu sò?

Hei, tè au amēda nanāa ninuk tā malāda, au aongga hi hēdisa.

Mai teu kōkōk, fō ela mamēda aōmu malòlè.

Au nau bōe, tè au bi ita hampu ūda lai-lai.

Makanenima ò maē lēo ndia na ela nōsōkia dei fikō teu kōkōk.

Au amēda malòlè lemak lēo ndia.

Ò nau minu kōfi mangkō esa?

Malòlè, tè fē makahuluk au òe nininuk glas esa dei.

Fōa mai (mpilak) ò mai mũa minu lēdohanana nai au ia?

Malòlè, tè au tā bolih ala doka, fuila lēo au umangga leu; lēmè lètèk lain mai.

Au hataholi nalelang sila?

Amēdakā ò malelak hataholi sila bōe.

Dei fō au onggo lēo uma teu, fō ela matonggō mò fui sila.

Ik hoor dat gij een paard gekocht hebt.

Ja, een merrie met een hengstveulen.

Hoeveel hebt gij voor die dieren betaald?

Zij kosten veertig gulden, maar de verkooper heeft mij toegestaan die som langzamerhand te betalen in djagong, gierst, uien en padie.

Au amanènè ò asa mala ndala esa sò.

Hei, ndala ina esa nò anana manè-anak.

Ò tifa bāu bè nèu bana sila?

Belinala lupia' ha-hulu, tè manamasōka nau au tifa fāfā fē mpelak, bètèk, lasona ma hādè.

Dan hebt ge voor de dieren niet te veel betaald.

Neen, dat meende ik ook.

Ik heb verleden week twee karbouwen gekocht, een mannetje en een wijffe, mooie jonge dieren, maar ik moest den prijs, zestig gulden, dadelijk betalen.

Waarom dat?

De eigenaar moest op den volgenden dag per stoomschip vertrekken.

Ik zal trachten om zooveel geld bij elkaar te krijgen, dat ik in dit jaar nog een hengst zal kunnen koopen.

Ik zal voor u een mooien hengst koopen, dan zullen wij een stoeterij oprichten en de veulens die geboren worden onder elkaar verdeelen.

Dat wil ik wel. Koop dan maar spoedig dien hengst.

Lèò ndia sò na, ò tã tifa nõuka neu bana sila.

Tã, amědaka lèò ndia.

Mamasò makahuluka au asa ala kampa dua, manè-anak esa ma ompu-anak esa, bana mulik mesan, tè au tifa belinala lupia' nè-hulu nò lai-laik.

Hu hata?

Maenaka misti lăò fôa mai kia săè ofa-hăika.

Au sangga adudulu doik defu ndia, fô ela teuk ia au asa ala ndala manè esa.

Au sangga fê ò ndala manè malòlè esa, fô ita taò heheluk esa, bonggi ndala ana bău bè na tabăè.

Au nau lèò ndia. Asa lailaik ndala manè ndia.

Wat zie ik, gaat gij een huis bouwen?

Ja, want het oude staat op invallen.

Dat zal u weêr veel geld kosten en ge hebt reeds zooveel moeten uitgeven voor het huwelijk van uw zoon met de dochter van den goudsmid.

Dat is werkelijk zoo, maar ik heb zelf alle materialen voor dit huis verzameld, en de vader van mijn schoondochter zal mij rotang en atap geven.

Maè dò au ita hata ndia, ò taò uma esa?

Hei, uma uluka sangga tũu sò.

Ò mahani maheni doik nõuka bali, ma ò maheni nõuka sò bôe neu ana-manè-ma sasaòna nò ma-nataò lildà ana-feò-na.

Těbè lèò ndia, tè au mesang ngau tati basa-basa di-ai-ala taò neu uma ia, tè au fêtò feungga amana fê au uè ma sinik.

Ik zal u van tijd tot tijd komen helpen.

Doe dat, want ik vrees, alleen werkende, niet vóór 't vallen der regens gereed te zullen zijn.

Van waar hebt ge dat mooie hout en die groote bamboezen gehaald?

Het hout uit een bosch nabij A. en de bamboe van B.

Dan hebt gij toch veel voor transportkosten moeten uitgeven.

Neen, ik heb van de bamboe een vlot gemaakt en daarop de balken over zee naar hier vervoerd.

Au-dei mai faling gò lăi esa bde.

Taò lèò ndia, tè au bi fò ela uda bei ta mai tè basan sò.

Tati mala āi maldlè ndia ma ò' matua sila lè mè bè?

Ai-a nème nula esa ta dōka nò A. ma ò' nème B.

Amēdaka ò maheni nò-uka neu lēa dò lūa sala-mai.

Tā, au hāi ala ó'la dè lăi ala lōa-anak esa, fua balokala leu lain de leni sala tungga tasi lai lèò ia māi.

Gaat ge op reis? ik zie dat ge uw prauw gereed maakt.

Ja, ik ga naar A. om mijn geiten, kippen en eenden te verkoopen.

Doe mij dan 't genoeg en neem van mij twee varkens mee.

Wat moet ik met die dieren doen?

Ik moet den Chinees T. te A. twaalf gulden betalen. Verkoop die varkens, betaal met het geld den Chinees en koop voor het overschietende een sarong, twee kap-messen (parangs) en een bijl voor mij.

Gaarne wil ik mij met uwe bestelling belasten.

Wie gaan met u mee?

Mijn oom, mijn neef en twee zonen van K.

Ò sangga lăò? Maè dò au ita ò taò sadia ofama.

Hei, au lèò A. u, fò asēò biāek, manu ma bèlè ngala.

Hi bōena muni au bafing dua.

U taò hata ò bana sila?

Au misti tifa Sinasiu T. manai A. lupia' sanahulu dua. Masēò bafi sila, tifa doikala leu Sinasiu ma buluka doi lenak, asa muni fē au sidi esa, felas dua ma tatala esa.

Au hi taò tungga ò heheluma.

Sè la' lè ò?

Amangga, anangga ma K. ana manè dua.

Neemt ge de zonen van K. mede? die jongens zijn zoo wild.

Zij zijn wel wat wild, maar goede zeelieden. Zij weten goed met het zeil om te gaan en kunnen het bij 't roeien lang uithouden,

Wanneer vertrekt ge?

Heden avond, als de landwind doorkomt.

Ik zal u heden namiddag die beide varkens brengen.

Goed, maar laat die dieren goed binden, anders springen zij mischien in zee.

Jongens, houdt den schoot van 't zeil in de hand, want wij krijgen veel wind.

Ik heb den schoot in de hand, maar houdt het roer goed vast.

P., gij moet goed toezien, want de maan is door wolken verduisterd.

Ik zie een prauw rechts vooruit.

Houdt dan wat links af.

Wij zijn reeds nabij 't strand, er staat veel branding en in de rivier kunnen wij niet: het is laag water.

Dan moeten wij hier voor anker blijven liggen tot het water wast. Laat het anker vallen.

Ik ben nog bezig het zeil vast te binden.

Dan moet P. maar 't anker uitwerpen.

Mò K. ana-manen sila bõe? kakanak sila bòbòden nala seli.

Sila mana bòdèkala bõe tēbè, tē hataholi malelakala lai tasilai. Sila lalelak malòlòlè hōu uli ma ala sēfē lakatakāk lala dokā.

Fai hīda ò lāò?

Lèò daek ia, makanenima ani daēhenaka nakandò.

Nòsok ia dei fò au uni bafi kaduak sila mai.

Malòlè, tē sādī madenu hēnggè lahèlè bana sila dua ala bòkè tasi dalè leu.

Ei, hòu lāla tali isikònala neu limamala, tò ita hampu ani matua.

Au hòu tali isikòka nai au limangga, sādī hòu matalòlòlè ulia.

P., ò mètè matalòlòlè, tē makahatuka kōasa babā bulaka.

Au akanaè ofak esa, ndia ita ofana langgana.

Fè ofaka langgana kin fa.

Ita deka tò metia, ma lila lampena, tā bolih masuk lèò lè dalè teu: tasia mādak.

Lèò ndia sò na, tūu naka-a' neu nafu tēmè ia losa tasia lu mai. Tūu naka-a neu lèò.

Au bei hēnggè la-a.

Lèò ndia na P. tūu naka-a neu.

Weet gij ook waar ik koperdraad en wit en blauw katoen kan koopen?

Bij den Chinees L., maar hij is duur, gij moet veel afdingen.

Waar woont L.?

In de pasarstraat hier vlak bij.

Wilt ge mij zijn huis aanwijzen?

Ik ben hier niet bekend.

Ik zal u daarheen brengen.

Ik heb geiten, kippen en eenden in mijn prauw om die hier te verkoopen.

Hoeveel betaalt men hier voor een geit, een kip en een eend?

Voor een geit kunt ge gemakkelijk zes gulden bekomen. Een kip kost hier dertig cent en een eend vijf-en-zeventig cent.

Baba, ik moet twintig vadem koperdraad hebben en een stuk wit en een stuk blauw katoen.

Dit koperdraad kost vijftien cent per vadem, dit stuk wit katoen negen gulden en dit stuk mooi blauw katoen vijf gulden.

Ge vraagt te veel. Ik wil u voor alles elf gulden geven en zoo ge daarmede niet tevreden zijt, ga ik bij een ander mijne inkoop doen.

Neen, ik kan u dat alles niet voor elf gulden geven. Ik zou te veel daarop verliezen; maar ik zal u alles laten voor veertien gulden.

Goed. Hier is vijftien gulden, geef mij dus een gulden terug.

Hier is alles bij elkaar ingepakt.

Ò dòdòna au asa hampu kafa ma tema fulak nò tema ngèok nai sè-a?

Nai Sinasiu L., tè hu belina nõ-uka, ò mahanika malde nõuka.

L. lèò nai bè?

Dalak lèò pasaka neu nai mata ia.

Ò hi bdena matũdu au umana nai bè? au bei ta alelak hehelu nai ia.

Defi au ò' ò lèò èlè mu.

Au uni bĩĩæk, manu ma bẽbẽ nai au ofang lain fò sèò nai ia.

Nai ia bĩĩæk esa, manu esa ma bẽbẽ esa belina bãubẽ?

Bĩĩæk esa hampu mũdak lupia' nè. Manu esa belina sen teluhulu ma bẽbẽ esa sen hitu-hulu lima.

Baba, au sangga asa kafa læa dua-hulu ma tema fulak langgak esa ma tema ngèok langgak esa.

Kafa ia belina læa esa sen sanahulu lima, tema fulak langgak esa lupia' sið, tema ngèò malòlè langgak esa lupia' lima.

Ò mòkè belina nõuk nan nasala. Au hihingga tifa basa sala lupia' sanahulu esa, tè buluka ò ta hi lèò ndia, na au u asa nai hataholi hiak.

Tā, au ta fẽ basa sala fò beli kãda lupia' sanahulu esa ndia. Lèò ndia, na au lunggi nõuka: tè au bolih fẽ basa sala beli lupia' sanahulu ha.

Malòlè. Mala lupia' sanahulu lima iala, fẽ falik au lupia' esa.

Au mpoti basa sala sila ia sò.

Wissel mij dit guldenstuk in
dubbeltjes.

Ik heb nu geen dubbeltjes,
maar ik kan u helpen aan kwartjes.

Tukal (seluk) lupia' ia neu doi
kasanahuluk.

Sakarang ia au doi kasanahuluk
ta, tè au bolih tulung ò koal.

NEDERLANDSCH-ROTTINEESCHE WOORDENLIJST.

A.			
aalmoes	sũ-èneuk	aanklagen	kālak
aanbeeld (werk- tuig)	tutu ina	aanklager	manakālaka
aanbevelen	kio	aanmelden	-fāda
aanbevelingsbrief	susula kikiok	aannemen	simpok
aanbidden	sònggò	aanraden	-fāda fè
aanbieden	fè	aanraken	lāe
aandeel	babāek	aanslag	aāfik
aandenken, 3 ps. e.	nasanēdak	aansporen	fufūdi
aandienen	lèd mata mai	aanspreken	-fāda; kǎi
aandrift	nasak	aanstoken	dudunggu
aanduiden, 3 ps.	natūdu	aanstoker	manadudunggu
enk.		aantoonen, 3 ps.	natūdu
aandurven	tāmpalani	enk.	
aangehuwd	sāo-ana	aanval	sampu
aangeklaagde	nanakalāka	aanwijzen, 3 ps.	natūdu
aangenaam	malāda	enk.	
aangeven (z. aan- klagen)	kalā (kālak); fè	aanwijzer	manamatūdu
aangever	manakālaka	aanzeggen	-fāda
aangezicht	mātak	aanzienlijk	mamasūik; matua
aangrijpen	tai; hòu	aap	ködè
aangrijper	manatai; manahòu	aardbeving	daè nanggenggo
aanhalen	lia; seik; hǎi	aardbodem	{ daè-henak
aanhang	nōnōn	aarde	
aanhooren	nènène	aardewerk	loka-ulek
aanhouden	hòu; tātā	aars	pēli (P)
aanklaagster	manakālaka	achterblijven	ela; lǎo ela
aanklacht (zijn, haar)	kālana	achterdocht	nènèok
		achterhouden	pèpèko
		achterlaten	ela; lǎo ela
		achtervolgen	tungga; usi, 1 ps.
		enk.	
		adem	hahāek

ademhaling	hahāèna	als (indien)	makanaenima
afblijven (van iets) 3 ps. enk.	nèmek; nahani	altijd, altoos	seku-seku
afbraak	òfè	alvorens	basi bali
afbranden	putu; kǎde	ambacht	tatāo-nònōik
afbreken	tepa; fanggi; bǎe; ketu; lǎdi; òfè	ambt	tatāos
afdak	lak, lǎlak	ambtenaar	manahōu tatāos
afdingen	lòe belin	andermaal	lǎi esa; nasalua
afgezonderd	nanatǎdak	angst	bibik
afgrond	felak	anker	naka
afkeer	ta-hī	antwoord	nǎtak; naselu-na
afkomst	bobonggik	antwoorden, 3 ps. enk.	nǎta; naselu
afloop	tètè-èna	arbeid	tatāo-nònōik
afmaken	tao-basa; tao-heni; tati; -isa	arbeidsloon	ngadi
afraden	kǎi; kena	arm (adj.)	hatatāk; madò-dòlek
afsluiting	kekenak	asthma	hǎe susū
afstammeling	dadǎdik; bobong-gik	avond	lěodaek
afstand (de)	dōna	azijn	dosa
afwenden	hilu; hò		
afwezen, afwezig	tā-kāna		
afwijzen	simpek		
afzender	manahaitua		
afzetten	hǎi; sōu heni; na-kona; èsè		
afzetter	manahǎi; manasōu		
akelig	manggalāuk		
akeligheid (de)	manggalāuka		
al (reeds)	sò		
alle, alles	basa-basa		
aldaar	nai nā		
algemeen	nakabuak		
alhier	nai ia		
alleen	mesa (kāna)		
allemaal	basa-basa		
allengs	kòè; fǎfa		
allerlei	matamatak		
alle, alles	basa-basa		
			B.
		baadje	bǎdu
		baard	ngòlòmik
		baden (zich)	diu (P)
		bak	mamanak
		bakken	sesena; hotu
		balk	balok
		bamboe	ò'
		bang	bi
		bank	banggu
		banneling	nanafuak
		bed	mamana susung-guk
		bedekken	mpoti; mpalu
		bedelaar	mangganālok
		bederven	-kalutu
		bediende	uma-isi
		bedienen	-kalalāuk; pakè
		bedriegen	pèpèkò

bedrieger	manapèpèkok	beschadigen	-kalutu
beëedigen	sò'	beschermen	-samāo; -fadūle
beek	lè-anak	beschimpen	-kamuti; aāli
beeld	buneka	beschonken	mafuk
been (lichaamsd.)	eik	besmettelijk	madāik
been (beenderen)	duik	betalen	tifa
beest	bāna	betel (siri)	dāè-dok
beginnen	mulai	bevallen (baren)	bonggi
begraven	tatoi	bevelen	paleta
beitel	mpāak	beven	dèlè
bekende	nalelang	bevolking	nusa-isik
bekendmaken	-fāda	bewaken	-nea
bekruipen	loi	bewaren	mpēda
beladen	fua; henuk	bezem	sasapuk
belangrijk	inahūk	bezetene	nitu-tāok
beledigen, belas- teren	-kamuti; aāli	bezitten	-ena; P: nu
belediger	manakamuti; ma- naaāli	bezoek	titono
beloonen	sēba	bidden	hule
beloven	helu	bij (insect)	tani
beminnen	suè	bijl	taka
benadeelen	tāo nahenik	bijna	ela fāka
bende	lea	bijten	kā
benoemen	sōu	binden	paā (P)
beploegen	-kahuhūk	blad	dōk (d. i. dāk)
beraadslagen	kokolak	blaffen, 3 ps. enk.	nahou
berechten	fali	blank	fulak
bereiden	tāo	blauw	ngeok; mamāuk
bereiken, 3 ps. enk.	nalak (P)	blazen	foē
berg	lètek	blijven	-hani
bergplaats	mamana mpèmpē- dak	bliksem	ndelas
bericht	dedēak	blind	mpòkek
berijden	sāè	blinde (de)	mpòkèka
berijder	manasāè	bloed	dāk
beroep (zijn, haar)	tatāo (-na)	bloeden, 3 ps. enk.	nadā
berouw	fali dale	bloem	bunga
beschaamd	māè	boek (geschrift)	susulak
		boezem	sūuk
		bok	bīi-aè manè
		bondgenoot	nōnōk (nōnōn)

boodschappen	-fāda		
boom	huk		D.
boot	ofak		
bord	pinggak	daar (bijw.)	nai nā
borst	tanakoak	daar (voegw.)	hu
bosch	nula (P. F.)	dadap-boom	dēlas (P)
bot (heen)	duik	dadelijk	lai-laik
bouwen	tāo	daden	tatāo nonōin
boven	nai lain	dag	fāik
braadpan	tasu; ule-besi	dagelijks	basa fāik
braakmiddel	akidō mumutak	daglooner	manesimpo ngadi
braden	sesena	dak (van 't huis)	uma balu-na
braken	muta	dal	bāfak
brand	hāināk	dalen	kona
branden	hotu; kǎde; mpila	damp	masuk
brandhout	āi nanāak	dans	foti; longgè
breed	loak	darm	tei-atek
broeder	kāa	deken	lāfa
broek	lōmpò	dewijl	hu
brug	lèlètè	deze, dit	ia
bruid	ina manasāo	denken	fandèlè
bruidkoopschat	belis	die, dat	ndia; na
bruiloft (bruid- feest)	feta sasāok	djagong	mpelak
bruin	mpilas	dobbelen	tāo tōk
bukken	-katèlè	dochter	ana fēok
buiten	nai deak	doek	temak
bultzak	nènēik (P)	doel	aafin
buren	kokolak tò uma- kotāik	doen	tāo
bus	mamānak	dol	kamulus
buskruid	mōdo sisilo	dolk	kalis
	C.	dom	ngoāk
cent	sen	donder	manggūuk
cunnus	tila (P)	dood	matè
		doode (een)	mamates.
		dooden	-isa
		doof	mpakek
		doos	mamanak; kōò- anak
		doren	ngauk
		dorst	mamāda

draad	kafa; äba-dò; kaek	etter	nānak
draagbaar	loa-ana mamates	eventjes (eens)	fā (P)

draaien ule

dragen lūa

drank nininuk

draven kua

drek teik

drenkeling manabòlok

drinken inu

droog mādak

droom meis (P)

droomen mei (P)

du, 2 ps. enk. ò

dubbeltje kasanahuluk

duif mbalāka; lunda

duim kūu-inak

duivel nitu

dwingen -kaseti

E.

ebbe (de zee ebt) tasia mādak

echtelieden masāok; sāo-ana

echtgenoot sāok

eenige z. sommige

eed sò

eend bēbè

eenig kisak

eerlijk ndos

eerst, eertijds hulu (P)

ei tòlò

eigenaar (de) maenaka

eigendom enan

einde natē-èna; tètè-èna

elk esaka

en ma

enkel (van den ei-tinggak

voet)

erf uma-sōdak

erfgenaam manāa pusaka

eten āā

etter nānak

eventjes (eens) fā (P)

F.

fakkel mpèlè

feest feta

flesch ròles (P)

fluit kinuk

fout sala

G.

gaan lāo

gaar tāsak

gaarne willen hi

gal hēduk

galoppeeren kua

gans nggasa

gapen mamā

garen äba-dò

gast fui

gastvrijheid madālek

gat bōlok

gebed sosonggok; hu-

hulek

gebeente duik

gebeuren dādi

geburtenis manadādik

gebied paleta

geboren bonggi

gebraad nanasesenak

gebrek totōa-tata-āk

gebrekkelijk manadādi tak

gebruik pakè; hāda

gedachte dudūak

gedachteloos āāfi tak; dudūa

tak

gedachtenis nafandèndèlek

gedenken -sanēda

gedrag hāda

geduld ndolu

geel	momödok	gevaar	silaka
geen(ontkenning)	tā	gevaarlijk	mangalauk
geeselen	fempa; liu	gevangene	nanahukuk
geest (geestver- schijning)	nitu	gevangenis	uma kekenak
geeuwen	mamā	gevangen nemen	hōu tāla
geheim	nafunik	gevecht	nafempa natātik
geheugen	aāfi	geven	fē
gehoor	diidok	gevest	aik
gehoorzaam	manamamahèlek	geweer	sisilo
geit	bēi-aek; bii-hik (P)	geweld	nakasetik
gek	kamuluk	gewicht	tatāik
geld	doik	gewoonte	natètèmek
gelijkelijk	lèo esak; nòndok	gezag	paleta
gelijkmaken (hem haar, het)	tāon lèo esak	gezing	sosōdak
gelofte	heheluk	gezant	eilāko
gelooven	-mahèlè	gezwel	mpāes
geluid	lik; hālak	gids	manalēa dālak
geluk	uanalek	gierst	bètek
gelukken	dādi	gif	mōdo mamates
gelukwensch	salāmak	gij, mv.	ei; emi (F)
genade	āpong	gijzelaar	manalonak
geneesheer (dok- ter)	dòtè	gindsche	ele (F)
geneesmiddel	mōddò āi-dok	glad	matetuk
genezen	mpuli; hāi; heni	glans	hāna; nahā
gerecht (om te eten)	nanāak	glas	gelas
gerucht	dèdēa; ani	God	Lamatua lain
geschen	pāla-sè	godsdienst	namahèhèlek; anggama
geschrei	èèkik	goed	malblè
geschut	mpompoka	golf	li (P)
gesp	nggoek	gordel	kalike
gespied	maūak	gordijn	mpampāla
getrouw	manahèok	goud	lilo mpilas
getrouwheid	hèhèok	graf	lates
getuige	} sakāsi	gras	nāu
getuigenis		groen	mòmōdo
		groenten	āi-dò
		grof	selak
		grond (bodem)	dāè
		grond (oorzaak)	hu

groot	matua; kaděšě; ināhuk	heen (gaan) 3 ps. neu (P. M.) enk.	
grootmoeder	bei (P)	heer	lamatuak
grootvader	bāi	heerendienst	bela nusak
grot	luak	heerschen	paleta
gruwelijk	manggalauk	heerscher	manapaleta
gul	malðlè; ndos	heesch	hala makasèlek
gulden	lupia'	heilige	lāok
gulzig	maðlok	heilige plaats	mamana lāok
gulzigaard (de)	maðlòka	hek	osi-bafak
gunst	susuek	hekserij	tatāo nasafali matak
H.		held	mpalāni
		heldendaad	lāni
haai	iu	helder	manggalēdok; neuk
haak	kakāik	helft	seli
haan	manu laluk	hemel	lalai
haar, v. 't hoofd	buluk	hengst	ndala manè
enz.		herinneren (zich)	-fandèlè
hagedis	tèkè	hert	nusa
hagel	dadu	herwaarts	lèo ia mai
hakken	tāti; lōð	hiel	ei-tinggak
hakmes	felas	hier	nai ia
hals	boto-lik.	hij, zij, het	ndia
hamer	tutuk	hijgen	hāè kisak
hand	limak	hikken	mesukudu
handel	dadanggak	hoed	silangga
handelaar	manadangga	hoef	fanggak
hanespoor	nggaik	hoer	ina manggalauk
haneveer	manu-bulu	hoesten	bōð
hangen	lðlœ; lona	hoeveel	hida
hard	matea; nempek	hok	longga
hart	atek; dalek	hol	kabòlok
hartstocht	dalè-hi	hond	busa
hazenlip	bifi soik	honger	lās
hebben	-ena	honig	fani-ðe
hebzucht	dalè hihī; dātua	honigraat	fani-mpompolak
heden	faik ia	hoofd	langgak
heden avond	lèo-daèk ia	hoog	madema; manalu
heden morgen	fafai-anak ia	hoop (verwacht.)	namahenak

hoop (stapel)	unuk
hooren	-manènè
hoorn	susulak
hopen	mahena
hout	āi
huid	louk
huilen	ki; ngasi
huis	uma
hulp	fafalik
huwelijk	saoana (P)
huwelijksfeest	feta sasaok
huwen	sāo

I.

ieder	esaka
iemand	hataholi esa
iets	hata
ijver	manggatek
ijverig	"
ijverzucht	hi manggatè
ijzer	besi
ik	au
in	nai dalè
indien	makanenima
ingaan	lèo dalek tèu
ingang	lelesu
inkt	tauk
ivoor	nggadi, ngadi

J.

ja	hei
jagen	sompu, sumpu
jager	manasumpu
jenever	ala fulak
jeugdij	kanaanak
jeuken	makètè
jong	kanaanak
jonge dochter	ana fèo mulik

jongen	tāè anak
juist (waar)	tètù (P)

K.

kaal	mpolik
kaap	tādruk
kaars	lilik
kaart (van een land)	daè-matak; kar
kaarten (spelen)	-kaminak susulak
kakkerlak	hihingi (P)
kalebas	bonggo
kalf	sapi-ana
kalk	hād
kam	sauk
kameraad	tia[k] (P)
kamp (leger-plaats)	ofu
kamper	matatik
kan (subst.)	kan; kas
kanker	hēdi dalek
kanon	mpompoka
kant (zijde)	bifik; tataik
kantoor	kanto
kar	kaleta
karbouw	kampa
kast	alamali
kat	mèo
katjang	fufuè (P)
katoen	abas
kauwen	ale
keel	nggala botek
kennen	lelak (F)
kerk	nggalei
kern (pit)	dēek
ketel	kètè
ketting	namosina
keuken	dapu
kieken (kuiken)	manu-ana

kiekendief (z. roofvogel)		krabben	mpõe he; P: nik si; kisu
kiezen	hèlè	krekel	tokondiik
kikvorsch	ngengědè	kreng	bana manamatek
kim	lalai-hun	krijgen (bekomen	nala(k) (P) 3 ps. enk)
kin	timik	krokodil	bäis, beis
kind	anak	krop	nutuk
kip	manu	kruik	kan
kippenhok	longga manu	kuip	pāso
kist	balaka	kuit (van 't been)	biti-boak
klagen	kālak; tāho	kunnen	bolih (Mal.)
klap	fampa	kurk	tatanak
klauw	ei-fanga (P)	kus	iĩduk
kleed	papakëk	kust	tasi-tataik
klei	daè ulek	kwaad (onz.)	tamanasa
kleinkind	umpuk	kwaadaardig	hăda manggalăuk
kleur	matak; dulak	kwartgelden	kôal
klimmen	hènè	kwijtschelden	hampu holu eik
klok	bebenggu	kwikzilver	lilo fula òek
knie	lulu-langgak		
knijpen	fii		
knoeien	tāo manggalalau		
knots	tètèè		
koe	sapi, sampi		
koek	kokis; nggangaek		
kok	manadòdè nasu		
kokospalm	nò		
komen	mai		
kompas	kadoma		
koning	manek		
koopen	asa		
koorts	sumai		
kop	langgak		
koper	liti		
kort	kekëuk		
kost (spijs)	nanāk		
kostbaar	kabelik		
koud	makasufuk		
kraai	kā		
kraal (voor vee)	lalāe; okak		

L.

laag (niet hoog)	kèkëuk
laat (niet vroeg)	lědo (<i>of</i> fai) seli
lachen	hika
ladder	hěda-huk
lade (v. e. kast)	tadak
laf	manabik; tèkèteik
lafaard	bi-āò
lam	bii-ana
lamp	dèdèdek
lampeglas	nggěla dèdèdek
land	daè
langzaam	kōe-kōe; fafā
lans	tè; donggi
lantaarn	bānuk
lap	tai sāik
last (vracht)	fufuak
lasteren	-kamuti